

КУЛЬТ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ СУСПІЛЬНІЙ ДУМЦІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Вівсяна І. А.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України та всесвітньої історії
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна*

Загальноновизнаним у науковій спільноті є факт необхідності збереження історичної пам'яті для нормального існування певного народу та його держави. У багатьох народів ця пам'ять базується на образах знаменитих героїв, провідників. Реальна постать з часом набуває рис міфологічного героя, возвеличується і навіть стає об'єктом поклоніння. Для українського народу такою постаттю є Тарас Григорович Шевченко. У даній розвідці проведемо короткий аналіз практики вшанування пам'яті поета на завершальному етапі національного відродження як оформлення своєрідного культу на кшталт релігійного.

Про формування культу Т. Г. Шевченка у другій половині ХІХ ст., починаючи від М. П. Драгоманова, написано багато та докладно. Окремого ж узагальнюючого дослідження по періоду початку ХХ ст. (1900–1917 рр.) досі немає.

Поняття «культ» має кілька значень, які в основному сходяться на релігійній природі вшанування предметів, реальних чи фантастичних істот, обрядовості. Культ може демонструвати нерелігійне чи псевдорелігійне схиляння перед кимось. Отже, для існування культу необхідними є такі складові: об'єкт поклоніння, місце для проведення обряду та «жерці», тобто творці та виконавці обряду. Застосовуючи ці ознаки культовості до практики вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка, можемо стверджувати, що вже на початку ХХ ст. вони цілком сформувались та використовувались.

Об'єктом культового вшанування Тарас Григорович Шевченко став не випадково і не відразу після смерті. Наприкінці ХІХ ст. постать Т. Шевченка, пройшовши етапи традиціоналізації, була канонізованою своїм народом. І хоча ще за життя він був визнаний сучасниками «батьком», «пророком», у посмертних промовах на могилі йому вже пророкувалося вічне безсмертя, усвідомлення величчя генія з народу в часі тривало певний період [Вівсяна, с. 80].

Образ Шевченка – сина народу, пророка тощо формувався завдяки популяризації його біографії, творенню своєрідної агіографічної легенди. У короткому викладі ця легенда словами І. Франка 1914 року стала хрестоматійною: «Він був сином мужика і став володарем у царстві духа...» [Франко, с. 255]. Практично кожне видання творів Т. Г. Шевченка містило біографічний нарис, тому в стислому вигляді уявлення про життя поета мав кожен свідомий українець. Завдяки громадівцю О. Кониському «праця над біографією Шевченка стала справою колективною, громадською» [Смілянська, с. 10]. Докладний життєпис із використанням свідчень сучасників було опубліковано якраз на межі ХІХ–ХХ століть, але у суспільній думці, особливо серед селян, побутував легендарний образ.

І на сьогоднішній день відокремити пієтизм, культовість образу поета від наукового погляду шевченкознавства неможливо. Як зауважує Г. Грабович, «схрещування цих двох домен найчастіше породжує невідрадний гібрид: з одного боку, безкровного, черствого, але багатослівного ритуалу, і з другого – неповноцінної, попросту ерзац науки. Але в одному сенсі ці елементи таки сходяться, тобто в рамках наукового дослідження рецепції, сприймання Шевченка – не тільки як поета, але і як духовного пробудителя і провідника, батька, пророка свого народу» [4, с. 277].

Література:

1. Буряк Л. І. Тарас Шевченко: варіативність образів у контексті історичних трансформацій. *Українська біографістика*. 2014. Вип. 11. С. 118–133.
2. Вівсяна І. Формування культу Т. Г. Шевченка в українській суспільно-політичній думці другої половини ХІХ ст. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія : Історичні науки. 2012. Вип. 17. С. 74–82.
3. Драгоманов М. П. Шевченко, українофіли й соціалізм. Женева, 1879. 157 с.
4. Прищепя О. П. Тарас Шевченко в освітньо-культурному просторі міст Правобережної України: від заборони до вшанування (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). *Т. Г. Шевченко крізь два століття: людина, творець, символ* : матеріали круглого столу, м. Київ, 11 березня 2014 р. НАН України. Інститут історії України. К. : Інститут історії України, 2014. С. 55–67.
5. Короткий В. Серед творців культу Шевченка: участь Володимира Антоновича у догляді за могилою Кобзаря. *Етнічна історія народів Європи*. Київ. нац. ун-т ім.Т. Шевченка. К., 2015. Вип. 46. С. 40–50.

6. Франко І. Я. Присвята. *Зібрання творів*: В 50-ти т. К., 1983. Т. 39. С. 255.

7. Смілянська В. Біограф та його хроніка. *Кониський О. Я. Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя*. Київ : «Дніпро», 1991. С. 3–23.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-387-6-22>

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ. ВАЖКЕ МИНУЛЕ – НОВЕ МАЙБУТНЄ. ЯК РОЗМОВЛЯТИ ПРО ВОЛИНЬ '43

Каліщук О. М.

*доктор історичних наук, професор,
професор, кафедра історії України та археології,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Волинські події стали на сьогодні одним із найповажніших елементів польської історичної пам'яті про Другу світову війну; поступово вони набули такого ж значення як Катинь, варшавське гетто, варшавське повстання чи битва під Монте Касіно. Тож не дивно, що саме волинські події стали каменем спотикання у сучасних відносинах Києва та Варшави.

Війна, розпочата росією проти України, поставила на порядок денний питання – що змінила російсько-українська війна у історичних дослідженнях і публічному дискурсі про історію, яку окрім іншого провадимо і за минуле.

Що напевне – інвазія росії зробила дискусію про історію двох країн ще боліснішою. Звернемо увагу на міркування з цього приводу Рафала Внука (дозволю собі ширшу цитату): «І дивлячись на те, що Ви слушно назвали Гордієвим вузлом, з перспективи сьогоднішнього дня з перспективи агресії Росії проти України і польського заангажування в допомогу Україні, то мені здається склалася атмосфера, в умовах якої складніше говорити про Волинь, позаяк українська сторона, сьогодні є жертвою. Українці сьогодні не хочуть говорити на цю тему. Для української сторони в політичному плані дуже складно піднімати настільки маргінальне з перспективи всієї України питання, питання різанини поляків на західних теренах цієї держави. Сьогодні це Україна є жертвою і в такій зрозумілій ролі вона виступає в Європі. На додаток, це героїчна жертва, бо Україна блискуче борониться. В той же час,